

Dactylorhiza majalis (Reichenbach)

P. F. Hunt & Summerhayes ssp. *scotica* Nelson

C.A.J. KREUTZ

Summary

The author describes *Dactylorhiza majalis* ssp. *scotica*, which occurs on only one locality on the Isle of North Uist. In his opinion this taxon should maintain the rank of subspecies.

Zusammenfassung

Der Autor beschreibt *Dactylorhiza majalis* ssp. *scotica*, die nur an einer Stelle auf North Uist vorkommt und die seiner Meinung nach als selbständige Unterart aufrechterhalten werden sollte.

Inleiding

Dactylorhiza majalis ssp. *scotica* werd in het verleden door een gering aantal auteurs uitvoerig beschreven, maar het is opmerkelijk dat deze ondersoort niet door Landwehr (1977) wordt genoemd. De recentste beschrijving is wel te vinden in het schitterend geïllustreerde boek 'Wild Orchids of Scotland' (1993).

Dit taxon werd tot op heden door weinig orchideeën liefhebbers op haar natuurlijke standplaats bestudeerd, enerzijds vanwege het feit dat het hier slechts een ondersoort betreft en anderzijds omdat het eiland North Uist, waar zich de enige vindplaats bevindt, alleen per veerboot of vliegtuig bereikbaar is.

Ontdekking van de ondersoort

Dactylorhiza majalis ssp. *scotica* werd door Nelson in 1976 beschreven. Het taxon werd voor het eerst door mevrouw Campbell in 1936 in het

noordwestelijke deel van het eiland North Uist gevonden. Zij determineerde deze planten toen als *D. majalis* ssp. *occidentalis* (Pugsley) P. D. Sell, die in Ierland voorkomt. Wiefelspütz bezocht daarop de groeiplaats in 1973 en 1974 en schrijft dat Nelson de planten in zijn monografie over *Dactylorhiza* (1976) als *Dactylorhiza majalis* ssp. *scotica* beschreven heeft, alhoewel de auteur het taxon nooit op de klassieke vindplaats zag en uitsluitend materiaal van Wiefelspütz gebruikte. In zijn latere reizen naar Schotland kon Wiefelspütz deze ondersoort nergens meer aantreffen.

Taxonomie en nomenclatuur

Dactylorhiza majalis ssp. *scotica* is de enige tegenwoordiger van de '*majalis*' groep in Schotland. Bovendien komt deze ondersoort op slechts één groeiplaats in geheel Schotland voor. *D. majalis* ssp. *scotica* kan men dus als een endemische ondersoort voor Schotland beschouwen. De mogelijkheid bestaat echter, dat de planten op North Uist nauw verwant zijn aan *Dactylorhiza majalis* ssp. *occidentalis*, een taxon dat hoofdzakelijk in het westelijke kustgebied van Ierland voorkomt, en dat zich in de loop der tijden als een aparte vorm of als standplaatsmodificatie ontwikkeld heeft. Op grond van verscheidene statistische onderzoeken komen Bateman en Denholm (1983) tot de conclusie dat de planten, die Nelson in 1976 als *Dactylorhiza majalis* ssp. *scotica* beschreef, een variëteit vormen van *D. majalis* ssp. *occidentalis* (*D. majalis* ssp. *occidentalis* var. *scotica* (Nelson) Bateman & Denholm). Zelf ben ik van mening dat *D. majalis* ssp. *scotica* als ondersoort gehandhaafd dient te blijven. De planten wijken te veel van typische exemplaren van *D. majalis* en/of *D. majalis* ssp. *occidentalis* af.

1
*Dactylorhiza
sphagnicola*,
Hoge Venen (B),
juni 1995
(foto H. Dekker)
zie pag. 78

2
Barlia robertiana
bij Tourrettes-
sur-Loup, bloei-
end in december
(foto H. Dekker)
zie pag. 80

3
*Dactylorhiza
majalis* subsp.
scotica, North
Uist, 13-6-1995
(foto
C.A.J. Kreutz)

4
*Dactylorhiza
majalis* subsp.
scotica, North
Uist, 13-6-1995
(foto
C.A.J. Kreutz)

Beschrijving van de planten

Het zijn prachtige planten, die een sterk gedrongen indruk maken. De ondersoort lijkt wat betreft habitus erg op *Dactylorhiza majalis*, alhoewel zij in alle delen kleiner is. De planten zijn erg klein; hun grootte varieert van 5 tot 10 cm, met uitschieters tot 15 cm. De bladeren zijn kort en breed, de grootste breedte bevindt zich in het midden of net onder het midden; zij zijn sterk met paarsrode vlekken bezet, de uiteinden zijn meestal ook paarsrood aangelopen; de onderste bladeren staan af of zijn overgebogen. De bracteeën en het bovenste deel van de bloeistengel zijn paarsrood gekleurd. De bloemen zijn evenals die van *D. majalis* donkerrood. De bloeiaar is dicht- en tamelijk rijkbloemig, bovendien kort cilindervormig. De spoor is relatief dik en naar beneden gericht en ongeveer zo lang als het vruchtbegin-sel.

Biotoop

Dactylorhiza majalis ssp. *scotica* groeit op de 'intermediaire' plekken tussen de natte groeiplaatsen van *D. incarnata* ssp. *coccinea* (Pugsley) Soó en de drogere, iets hogergelegen groeiplaatsen die bij voorkeur door *D. purpurella* ssp. *purpurella* (Steph.'s) Soó bezet worden.

Beschrijving van de groeiplaats

Dactylorhiza majalis ssp. *scotica* groeit alleen op North Uist, een eiland dat deel uitmaakt van de Hebriden (Hebrides of Western Isles). Het voorkomen van deze ondersoort is beperkt tot slechts één groeiplaats, gelegen bij Newton ferry in het noordwestelijke deel van North Uist. De vind-

Biotoop van Dactylorhiza majalis subsp. scotica op North Uist

plaats is een vochtige, plaatselijk natte duinvallei en is vergelijkbaar met duinpannen in Nederland. In de bodem bevindt zich kalkrijk zand en vermoedelijk zal het gebied tijdens de winter voor een korte periode geheel of gedeeltelijk onder water staan. De groeiplaats, die vele hectaren groot is, is omringd door de zee en door weilanden. Het terrein zelf is met prikkeldraad afgezet en bevindt zich op enkele kilometers afstand van de weg Lochmaddy-Newton ferry. Het gebied wordt beheerd als natuureservaat, hoofdzakelijk vanwege het voorkomen van zeldzame vogels. North Uist is te bereiken vanuit Skye. Tweemaal per dag vaart er een veerboot vanuit Uig op Skye naar Lochmaddy op North Uist. Skye is samen met het Isle of Lewis één van de grootste eilanden van de Hebriden. Skye is van het vasteland van Schotland nu alleen nog via een veerboot te bereiken. Binnen afzienbare tijd wordt Skye echter door een brug met het vasteland verbonden.

Bloeitijd en bestuiving

Dactylorhiza majalis ssp. *scotica* behoort tot de vroegst bloeiende orchideeën van Schotland, zoals elders *D. majalis* één van de vroegst bloeiende orchideeën is. Op North Uist bloeien de planten onder normale klimatologische omstandigheden van eind mei tot midden juni. De bloeitijd is, waarschijnlijk door de droge zeewind, kort. In 1995 waren de weersomstandigheden gedurende de maand mei in Noord-Schotland voor orchideeën erg ongunstig, zodat de planten in dat jaar pas eind juni in volle bloei stonden. Tijdens mijn bezoek op 13 juni 1995 bloeiden slechts enkele exemplaren.

De bloemen worden snel door talrijke hommels bestoven, waardoor het moeilijk is om planten met frisse, niet verwelkte bloemen te vinden. Dit werd ook reeds door Wiefelspütz (1977) vastgesteld.

Overige orchideeënsoorten

In hetzelfde gebied groeien ook nog grote aantallen *Dactylorhiza purpurella* ssp. *purpurella* en *D. incarnata* ssp. *coccinea*. Ten tijde van de bloei van *D. majalis* ssp. *scotica* begonnen de eerste exemplaren van *D. incarnata* ssp. *coccinea* te bloeien, terwijl de planten van *D. purpurella* ssp. *purpurella* nog diep in knop waren. Er werden ook hybriden tussen *Dactylorhiza majalis* ssp. *scotica* en *D. purpurella* ssp. *purpurella* gevonden (Allan & Woods, 1993)

C.A.J. KREUTZ
Oude Landgraaf 35a
6373 BE Landgraaf

Literatuur

- ALLEN, B. & P. WOODS, 1993. Wild Orchids of Scotland. HMSO; Royal Botanic Garden, Edinburgh.
- BATEMAN, R. M. & I. DENHOLM, 1983. A reappraisal of the British and Irish dactylorchids, 1. The tetraploid marsh-orchids. *Watsonia* 14: 347-376.
- LANDWEHR, J., 1977. Wilde orchideeën van Europa. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. 's-Graveland.
- LANG, D., 1989. A Guide to the Wild Orchids of Great Britain and Ireland. Oxford University Press, Oxford, New York.
- NELSON, E., 1976. Monographie und Ikonographie der Orchidaceen-Gattung *Dactylorhiza*. Verlag Speich AG Zürich.
- WIEFELSPÜTZ, W., 1977. Über einige *Dactylorhiza*-Sippen in Großbritannien und Irland. Jahresberichte des naturwissenschaftlichen Vereins in Wuppertal. Wuppertal.